

ИЛЕГАЛНО СКЛАДИШТЕ ОРУЖЈА У ОКУПИРАНОМ БЕОГРАДУ

После напада Немачке на Совјетски Савез добио сам задатак од партијске организације да формирам складиште оружја или „арсенал“, како смо га ми назвали. Одмах после ове одлуке Месног комитета партије у Београду, ја сам приступио прикупљању оружја. Складиште оружја смештено је у центру града, Зелени венац бр. 9¹. У дворишту зграде налазила се овећа шупа, прилично скривена од осталих делова зграде, тако да је била врло погодна за смештај оружја, а такође и за доношење и издавање. Формирање складишта оружја у то време, у окупираном Београду, било је скопчано са великим ризиком, с обзиром да су по улицама града биле сталне рације, сталне блокаде појединих квартова.

У згради Зелени венац бр. 9, поред шупе у којој сам смештао оружје и муницију, налазила се и стаклорезачка радионица у којој смо одржавали партијске састанке и друге договоре, а после ових састанака оправљао сам и паковао оружје.² Револвере свих калибара, бомбе и пушке, подмазане и омотане масним крпама, паковао сам у лимене канте са поклопцима, закопавао у разне делове шупе, одозго затрпавао земљом, а преко свега слагао дрва, која су се могла лако покретати. Шупа је имала више одељења, тако да су скоро сва одељења била заузета са по једном, две или три канте са оружјем.

У дворишту зграде становала је једна породица, иначе симпатизери нашег покрета, и тако нам је на тај начин био омогућен рад.³ Поред ове зграде налазила се и једна већа немачка гаража, и полиција није обраћала пажњу на нашу зграду бр. 9. Ми смо могли несметано да улазимо и излазимо из зграде.

Но било је и изненађења. Август месеца 1941. године, пред сам полицијски час, извршена је блокада наше улице, помислио сам да је проваљено складиште. Пошто сам се нашао у самој згради без пријаве за становање, а нисам смео дозволити да ме полиција одведе, јер сам већ раније био на списку као предратни синдикални функционер, требало је снаћи се на брзину. Одмах сам отишао чувару зграде, Милану⁴, и упитао га: „Милане, хоћеш да ми нешто помогнеш, да ме спасеш? Ти знаш да ја овде нисам пријављен, а улица и зграда блокирана је од полиције. Ја бих ти предложио да ми предаш кључеве од улаза како бих се ја представио као настојник. Полиција неће тражити пријаву од настојника зграде. Тебе ћу прогласити за чувара зграде, јер си ти стар човек и нико неће посумњати. Осим тога, станари знају да ја често долазим у ову зграду. Уколико полиција затражи пријаву за становање, ти је имаш“. Чувар Милан прихвати предлог и рече ми: „Не бој се, побратиме, нећу те издати!“ После једног часа полиција је зазвонила на врата зграде, а ја сам се представио као настојник. Прегледано је неколико станова, јер је један део зграде био бомбардован и упола порушен. После тога спустили су се у двориште, обишли шупу у којој је било смештено оружје, и тамо затекли старог чувара Милана, слепог на једно око, необријаног и запустеног човека кога нису ништа питали. Тако се те вечери све успешно завршило.

Организација сакупљања оружја одвијала се на следећи начин. Скоро сваког дана одржавали смо на разним местима и два пута састанак⁵, на коме сам подносио извештај о стању у скла-

лишту, то јест о бројном стању револвера, бомби, муниције, затим о квалитету оружја, исправности. На овим састанцима добијао сам и лозинке, као и време за састанак са лицем које ми је уручивало оружје. Описаћу једну акцију сакупљања оружја. Био је децембар 1941. године. Тачно у осам часова изјутра имао сам састанак на углу Каменичке и Босанске улице са другом који је требало да ми преда револвер. Начин распознавања био је следећи. Друг који ће доћи на састанак биће у црном зимском капуту, са зеленим шеширом на глави, а под левом руком имаће црну ташну. Десна рука ће му бити у џепу зимског капута. Ја сам такође имао зелени зимски шешир, а у левом џепу зимског капута новине *Време*, стављене тако да вири само први део наслова. Морао сам на уговореном месту бити тачно у одређено време и приликом сусрета са одређеним другом скинути шешир и држати га у десној руци. Када сам стигао на место састанка снег је толико падао да је било врло упадљиво скинути шешир с главе. Но и поред тога, ја сам морао за тренутак, када сам приметио друга, да скинем шешир. У том ми је друг пришао и упитао ме: „Где је Париз“? Ја сам му одговорио: „Париз је на Авали“. Тада ми је он уручио ташну, а онда смо пошли сваки на своју страну, као да се нисмо ни сусрели.

Ја сам скоро сваки дан примао и издавао оружје. У складишту је била с времена на време и већа количина оружја и муниције. Каткада је било и по 30 разних типова револвера, разних бомби и до четири хиљаде метака. Пушке смо примали и издавали смештене у чункове. Поред оружја располагали смо и већом количином санитарског материјала, који смо држали скривен испод патоса.

За време извођења акција сакупљања оружја западао сам врло често у блокаде, али сам некако успевао да се извучем непримећен. За време блокаде Косовске улице, септембра 1941. око 9 часова пре подне, нашао сам се на улици. Морао сам ући у бифе, а затим у WC и остати пуних два часа закључан.

Издавање оружја било је компликованије од примања, јер се морало вршити непосредно пред извођење појединих акција. За издавање оружја служиле су ми разне корпе, колица за децу у којима се понекад налазило и само дете, затим разне ташне или корпе и колица којима су се носиле кифле и земичке. У корпу бих најпре ставио исцепкана дрва, а преко њих добро замотан револвер и муницију, а понекад и бомбу. Над овим пакетом опет бих наместио крупнија дрва. У то време била је оскудница дрва и овакви товари нису били ретка појава на улицама Београда. Ни у једном случају нисмо били откривени.

Са оружјем које је издавано из нашег складишта извршене су важне акције у Београду. Тако сам на дан када је требало да се изврши атентат на злогласног агента Космајца добио задатак за издам два најбоља револвера.⁶ Један сат после ове акције састао сам се у кафани „Мадера“ са другом Митом,⁷ који ми је дао задатак да припремим оружје. Радосни, честитали смо један другом на успелој акцији. У лето 1941. године издавао сам веће количине оружја за акције паљења непријатељске штампе по свим киосцима у Београду. Једна ударна група, коју сам ја организовао и у њој суделовао, имала је задатак да покупи сву штампу из киоска и избаци је на улицу, после је бензином и запали. Паљење је извршено на следећи начин. Један од чланова ударне групе имао је задатак да улети у киоск, зграби сву штампу и избаци је напоље. Други је морао да је одмах после бензином, који смо држали у флаши са већим отвором, тако да сва течност брзо истече, док је трећи одмах бацио петнаест упаљених шибица увезаних заједно. Понекад се штампа палила у самом киоску, када није било времена да се избаци напоље. Ја сам имао задатак да са откоченим револвером и одшрафљеном бомбом штитим другове који су изводили ову акцију, те сам био удаљем око 15 метара од места акције. Једну овакву акцију извели смо у киоску код Занатског дома, у Македонској улици, и код Бајлонове пијаве у улици Џорџа

Вашингтона. Обе ове акције су потпуно успеле.

Почетком марта 1942. године складиште оружја Зелени венац бр. 9 је откривено. Тога дана пошао сам на састанак који је био заказан у 8 часова изјутра. На одређеном месту није било друга са којим је требало да се састанем. Пошао сам у његов стан и тамо сазнао да је он преко ноћи ухапшен. При повратку из његовог стана сусрео сам Николу Скундрића, са којим сам одржавао везу и он ми је саопштио да је директива Партије да се склањамо, јер је извршена провала наше организације. Одмах сам кренуо према складишту и на брзину преместио две канте са оружјем у радионицу, закопао испод патоса и удаљио се из дворишта.

Пошто сам имао илегалан пасош за прелазак у Земун упутно сам се на савско пристаниште. Успут сам се задржао да купим нешто за јело и у последњем тренутку стигао на пристаниште. Трчећи према броду у руци сам држао исправе. Немачки официр који је контролисао путнике само ми је махнуо руком да идем даље видећи да ћу изгубити последњи брод за Земун, ако ме буде задржавао. Када се брод нашао на сред Саве био је заустављен и немачки официри су извршили преглед путних исправа. Нисам им био сумњив. Када смо се искрцали на земунској страни, код трамвајске станице, усташка полиција је вршила контролу путника који су се пели у трамвај. Пошто се ближио полицијски час, ја сам одлучио да се вратим натраг на обалу, да се ту сакријем и проведем ноћ. Овде сам приметио велике бетонске цеви, које су служиле за водовод, увукао се у једну од већих цеви и у њој остао до изјутра. Када се завршио полицијски час, сачекао сам први брод из Београда, умешао се у групу пролазника и кренуо за град. У Земуну сам сазнао да је штампа објавила потерницу за мном, те сам се скривао по споредним улицама, док нисам сусрео једног друга који ми је обезбедио преноћиште. Ускоро сам дошао у везу са Шоти Палом, који ме је укључио у земунску партијску организацију. Тада је у Земуну била велика блокада, која је трајала читав

месец дана. За то време био сам се смеистио у тадашњој Усташкој улици бр. 12. После месец дана добио сам задатак да руководим народноослободилачким фондом за град Земун. Задатак овог фонда био је поред осталог сакупљање оружја и муниције, за вршење акција у граду и слање оружја на ослобођену територију.⁸ Ми смо имали неколико пунктова, сигурних склоништа, у којима смо сакупљали оружје и другу опрему. За ове пунктове знала су само два друга, онај који је предавао задатак и онај који је имао везу са куриром са слободне територије. У Земун би долазила запрежна кола у која бисмо товарили: пушке, бомбе, револвере, муницију, затим писаће машине, гештетнере и друго. Често смо са овим товаром слали и новац. Један овакав товар са оружјем и новцем — око милион динара, превезао сам октобра 1943. на ослобођену територију.⁹ Тежина ове опреме износила је око 300 килограма.

Оружје и муницију добијали смо преко веза и из непријатељских руку. Ја сам имао везу са једним жандармеријским наредником из Земунa, кога су звали Тулика. Овај наредник је узимао од својих жандарма револвере и муницију на тај начин што би ноћу приликом обиласка своје чете одузимао оружје од оних који су били наклоњени усташама. Он је то врло спретно изводио. Поред тога снабдевао нас је драгоценим подацима о кретању немачких трупа, како у нашој земљи тако и на фронтима Европе. Ове је извештаје користио наш Врховни штаб. Оружје, као и извештаје предавао нам је Тулика у пролазу, без задржавања, на унапред утврђеном месту, већином тамо где има доста света тако да испадне што мање сумњиво.

Извођење акција свих врста, а такође и састанака, захтевало је велику дисциплину и тачност, јер се радило о минутима, па понекад и о секундима, У таквом компликованом и врло конспиративном раду није се могла замислити нетачност, а поготову неодлучност при извођењу акције. У време илегалног рада неправилно је било интересовати

се за име друга са којим се има заједнички задатак, за његово занимање или стан. Конспиративност је био закон у то време.¹⁰ На састанке се није смело долазити раније. Долазило се обавезно појединачно у размаку од неколико минута. Уколико је неко закаснио, саста-

нак се морао одложити, случај закашњења се морао испитати. Благодарећи оваквој организацији и дисциплини непријатељу су наносени велики удари, а партијски кадар се овим акцијама васпитавао у свесној партијској дисциплини.

НАПОМЕНЕ

¹ Зграда је била на два спрата, порушена је за време бомбардовања. Сада је на овом месту парк са дечјим забавиштем, испод хотела „Москва“.

² У радионици су поред мене радили Јосип Кљајић и Стјепан Ђрџег, који је ухапшен у марту 1942. када је складиште откривено. Полегао је мучењу у затвору.

³ То је била породица Боривоја Милановића, музичара. Приликом једне блокаде његова жена Катица вратила је већи број дрвова који су пошли у складиште и тако их спасла од сигурног хапшења.

⁴ Милан Вучковић. Преживео је крај рата. Касније нестао.

⁵ Састанке смо одржавали у кафани „Мадера“, у млекарни у Македонској улици и на другим местима.

⁶ За ову акцију издао сам два револвера типа „штајер“ и „парабелум“. После сваке акције оружје је морало бити враћено поново

у складиште. Тако је револвер „штајер“ доспео натраг у складиште — Зелени венац 9. Приликом откривања складишта марта 1942. ја сам га закопао испод патоса у радионици. После ослобођења пронађен је и сада се налази у Музеју града Београда.

⁷ Његово право име нисам никада сазнао.

⁸ Овај фонд 1943. године прераста у народноослободилачки одбор — одбор народне власти. У Земуну је тада био окупањен велики број активиста који су помагали народноослободилачки покрет.

⁹ Октобра 1943. после убиства усташког цуковника Мартина Волфа морао сам да се повучем из Земуна. Био сам упућен на рад у илочки срез, у срески Комитет. Том приликом сам превезао овај товар запрежним колима. Новац сам добио од тадашњег власника перкаре „Соко“.

¹⁰ Због тога су појединци остали до краја анонимни.

UN DEPOT CLANDESTIN D'ARMES A BELGRADE OCCUPE

J. ČULE

Jure Čule évoque dans ses souvenirs l'organisation de la collecte et la livraison d'armes dans Belgrade et Zemun occupées. Ces armes étaient utilisées lors des actions et la lutte contre l'occupant. Un magasin situé dans la cour à Zeleni Venac No 9 servait de dépôt d'armes. Dans ce dépôt l'on emballait les armes et la munition dans des boîtes de tôle de fer et les enterrait ensuite. Puis l'on empilait à cet endroit du bois de chauffage. Tous les jours y arrivaient les armes et la munition que des militants transportaient. Ils les portaient cachées dans de différents paniers à provision, dans des tuyaux de poêle ou même dans des voitures

d'enfant. Les armes de ce dépôt n'étaient livrées aux militants qu'à la veille d'une action. Au mois de mars 1942 ce dépôt fut découvert par l'ennemi. Une partie de ces armes put être cachée dans une autre pièce qui se trouvait à côté du magasin susmentionné, tandis que le reste fut emporté par la police. Jure Čule, organisateur du dépôt, échappa à l'arrestation et passa clandestinement à Zemun où il continua à rassembler les armes et la munition. Ces armes étaient expédiées de Zemun pour le territoire libre, souvent par des charrettes paysannes sans que l'occupant pût s'en apercevoir.